

Bava Kamma (Mishnah 113a)

אין פורטין לא מתיבת המוכסין — **One may not take change from the coins in the customs-collectors' box...**

Bava Kamma (Gemara 113a)

ומוכסין — **But** how can the money taken by **customs collectors** be considered stolen? והאמר

שמואל — **Why, Shmuel has said:** דינא דמלכותא דינא — **The law of the kingdom is the law!**

אמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל — **Rav Chanina bar Kahana said in the name of Shmuel:** במוכס שאין לו קצבה — **The Mishnah refers to a customs collector who has no limit to the amount he collects.**

— **The Mishnah refers to a customs collector who appointed himself,** without the authority of the king. — **In the academy of R' Yannai they said:** דיבי רבי ינאי אמרי

לא — **There are those who teach it in reference to the following Mishnah:** [2] לא ילבש אדם פלאים אפילו על גבי עשרה בגדים להבריה בו את המכס — **One may not wear kilayim even on top of ten garments in order to evade the customs with it.**

— **This Mishnah does not accord with R' Akiva,** דתניא — **for it was taught in a Baraisa:** אסור להבריה את המכס — **It is forbidden to wear kilayim to evade customs.** רבי

— **But R' Shimon says in the name of R' Akiva:** שמועון אומר משום רבי עקיבא — **It is permitted to wear kilayim to evade customs.** מותר להבריה את המכס

— **Their opinions are understandable regarding the issue of wearing kilayim** without intent to enjoy the benefit of clothing, for **they disagree over the following point:** דמר סבר דבר שאין מתכוין מותר — **For one master [R' Akiva] holds that something that is unintended is permitted,**

— **whereas the other master holds that something that is unintended is forbidden.** Thus the dispute concerns only the matter of *kilayim*. As far as evading customs is concerned, both sides agree that it is permitted. — **But how can one be allowed to evade the customs with [the garment]?** והאמר שמואל — **Why, Shmuel has said:** דינא דמלכותא דינא — **The law of the kingdom is the law!**

אמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל — **Rav Chanina bar Kahana said in the name of Shmuel:** במוכס — **The reference is to a customs collector who has no limit to the amount he collects.**

— **The reference is to a customs collector who appointed himself,** without the authority of the king. — **In the academy of R' Yannai they said:** דיבי רבי ינאי אמרי

— **And there are those who teach it in reference to the following Mishnah:** [3] — **One may declare a vow to murderers, plunderers or customs collectors** — **to support his claim that it is terumah** and hence forbidden to a non-Kohen, — **or that it belongs to the royal court,** — **even though it is not terumah** — **and even though it does not belong to the king.**

— **Why, Shmuel has said:** דינא דמלכותא דינא — **The law of the kingdom is the law!** — **But** how can he be permitted to say this to **customs collectors?** והאמר שמואל

אמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל — **Rav Chanina bar Kahana said in the name of Shmuel:** במוכס — **The Mishnah refers to a customs collector who has no limit to the amount he collects.**

— **The Mishnah refers to a customs collector who appointed himself,** without the authority of the king. — **In the academy of R' Yannai, they said:** דיבי רבי ינאי אמרי

— **The reference is to a Canaanite customs collector,** who collects more than the king authorized him to. — **Rav Ashi says:** במוכס כנעני — **Rav Ashi says:**

שיטת הרמב"ם ושלחן ערוך

שלחן ערוך (שסט, ו) - במה דברים אמורים שהמוכס כלסטים בזמן שהמוכס עכו"ם או מוכס העומד מאליו או מוכס העומד מחמת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה, אבל מוכס שפסקו המלך ליטול דבר קצוב והעמיד מוכס ישראל לגבותו למלך ונדע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך אינו בחזקת גזלן משום דדינא דמלכותא דינא, ולא עוד אלא שהמבריה ממכס זה עובר (על לא תגזול) מפני שהוא גוזל מנת המלך בין שהיה מלך ישראל בין שהיה מלך עכו"ם... אבל אם קנאו עכו"ם מותר משום דהוי כהפקעת הלואתו דשרי במקום דליכא חלול השם.

כסף משנה (הל' גזילה ה, יא) - כיון דהברחה מן המכס לא הוי אלא כהפקעת הלואתו אמאי אסור להבריה מן המכס במלך גוי, ושמא י"ל דהכא שאני שהעמיד המלך ישראל לגבות לו חלקו דהוי כאילו המלך עצמו גובהו דהשתא מלבד שאם יודע יש חילול השם בדבר אפשר שיהיה סכנת נפשות בדבר, אבל גוי שחכר המכס מן המלך שאז אם יודע לא יהיה בדבר סכנת נפשות מאחר שאין המלך מפסיד בזה הוא שאמרו שמותר להבריה ממנו המכס דהוי כהפקעת הלואתו.

משנה למלך - המבריה מנת המלך גוי שלא מכרו לשום אדם אלא שמינה אפוטרופוס עליו אין כאן עסק להפקעת הגוי שהתירו בגמרא כיון דדינא דמלכותא דינא והרי גזר שלא יבריחו המכס ודאי המבריה גוזל הוא. [ומביא ספר ממון ישראל מהגרש"ז אויערבך דהעיקר כהמשנה למלך, ור"ל כיון שזה מקופת המלך והמדינה אין בזה מהיתר של הפקעת הלואה.]

שו"ת חוט המשולש (סי' יד ד"ה והיה) - משום דבמכס שהיה למלך עצמו דינא דמלכותא הוא שהסחורה משועבדת למלך עד כדי קצבתם... בכל ענין מסי המלך מן הסחורות יש למלך זכות ושעבוד בגוף הסחורה עד שישלך ליה בזווי וכיון שכן הוי דומיא דאמרינן בעבד עברי משום דגופו קנוי הוה ליה גזילו כשמפקיע את עצמו ממנו... מיהו גם זה אינו נוה ל'.

ערך ש"י - כל זמן שלא קנהו אחר ומגיע למלך חשוב המלך כמוחזק והמבריה גוזל מאוצר המלך, וליכא למימר הפקעת הלואתו הוא, דאינו אלא כיון דבידו הוא מכבר אינו צריך לשלם אבל לגנוב ולגזול אסור, מה שאין כן אם כבר קנהו אחר הוי כמו שנתפשו הקהל אם המלך והקהל תובעים מהיחיד לפרוע להם ואין למלך עסק בזה אזי חשוב חוב אצל היחיד ומוחזק הוא.

שיטת הרמ"א

ר"ן (נדרים כח.) - אינו רשאי ישראל חבירו לישבע שהן תרומה דליכא אונסא כיון דדינא דמלכותא דינא, מיהו אין זה הממונה רשאי להכריח ישראל חבירו לפרוע לו את המכס אם לא מיראת המלכות דנהי דדינא דמלכותא דינא לא יהא אלא הלואתו הא קיימא לן בפרק הגזיל הפקעת הלואתו מותרת.

רמ"א - ויש אומרים דאפילו המוכס ישראל אם לא קנאו לעצמו רק גובה למלך אף על גב דאסור להבריה מכס דינא דמלכותא מכל מקום אם אדם מבריה אין למוכס לכוף אותו ליתן דהוי כהפקעת הלואתו דשרי, מיהו אם יש בזה משום יראת המלך ודאי יכול לכוף אותו. [ועי' פתחי חושן א, ססק"ד.]

ביאור הגר"א - צ"ע דהר"ן לא כתב אלא דאסור לנדור לשקר בכי האי גוונא אבל להבריה שרי כמש"ו דהוי [הפקעת הלואתו] כו', וא"א לאוקמי ההיא דנדרים בכי האי גוונא, אבל דכלאים י"ל בכה"ג.

ערך ש"י - גוף דברי רמ"א צ"ע דכיון דאסור להבריה למה לא יכופו המוכס ולמנעו מאיסור, ונלע"ד לחלק דאם המכס מפירות וכי האי גוונא שביד בעל הפירות וכבר חל עליו החיוב או אם דינא דמלכותא מי שעובר בגשר זה וכדומה יפרע מכס אחר שעבר אזי חשוב הפקעת הלואה לדעה זאת כיון דכבר בידו, אבל אם דינא דמלכותא מי שמעביר לא יעביר עד שיתן מקודם מכס אזי אסור להבריה דליכא למימר בזה הפקעת הלואה דאינו הלואה בידו לא יעבור ולא יתן והעברה בחנם גנבה וגזלה דמשתמש בשל מלך.

שלחן ערוך הרב (ז, טו) - וירא שמים יחמיר לעצמו כסברה הראשונה שלא לעבור על לא תעשה שבתורה. [וע"ע אגרות משה א, פח.]

פרצה בחוק (Loopholes)

ריב"ש (סי' ב) - שאלת כי בהיותך בבלנדיא"ה היו שולחים לך מארץ הערב פקדונות והיו עושין לך מהכל מתנה למען תוכל להשבע כי הכל שלך... במתנה על מנת להחזיר היא מתנה גמורה לכולי עלמא.

מהרשד"ם (ח"מ קצא, הובא בש"ך) - ראובן אשר בשאלוניקי יש לו שותפות עם שמעון הדר בקושטנטינא... היכא דראובן קנה כל הסחורה לעצמו ואחרי צאתה מן העיר זכה מחציתה לשמעון על זה נ"ל הדין ברור שאינו חייב לפרוע מכס כל עוד שבשעה שיצאת הסחורה היתה בחזקת ראובן... ראיתי להביא מ"ש הריב"ש...

פתחי חושן (א, סק"ד) - ונראה שמותר להבריה המכס על ידי ניצול פרצה בחוק, ואף להערים באופן המותר.